

Redevoering over de verwaarloozing der vereischte zorg, ter leniging van het lot der krankzinnigen, en ter genezing derzelven in ons vaderland / [Jacobus Ludovicus Conradus Schroeder van der Kolk].

Contributors

Schroeder van der Kolk, J. L. C. 1797-1862.

Publication/Creation

Utrecht : C. van der Post, 1838.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/aa3y3pbh>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

REDEVOERING

OVER

DE VERWAARLOOZING DER VEREISCHE ZORG, TER
LENIGING VAN HET LOT

DER

KRANKZINNIGEN,

EN

TER GENEZING DERZELVEN IN ONS VADERLAND.

—
UITGESPROKEN

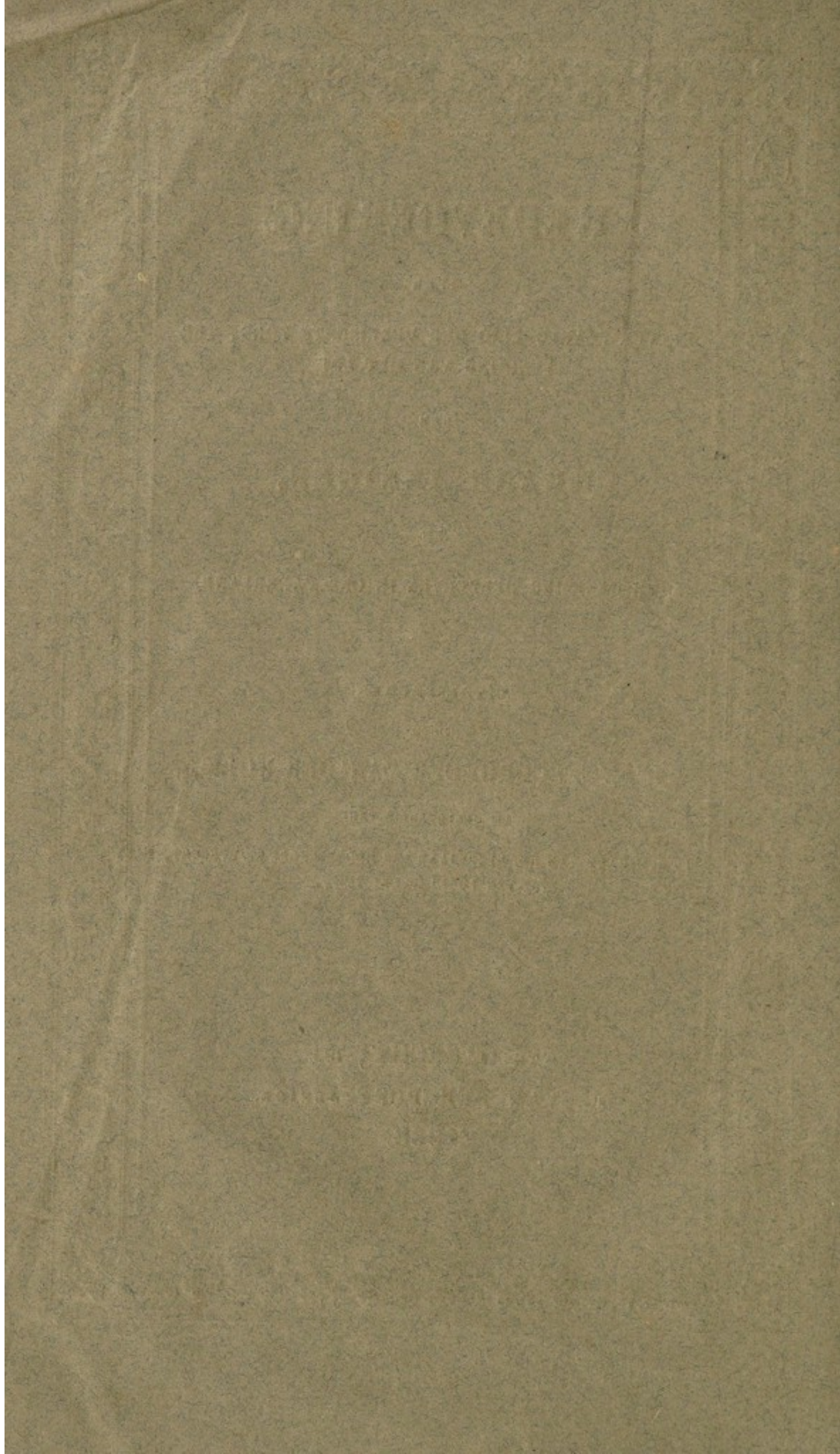
DOOR

J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK,

BIJ GELEGENHEID VAN

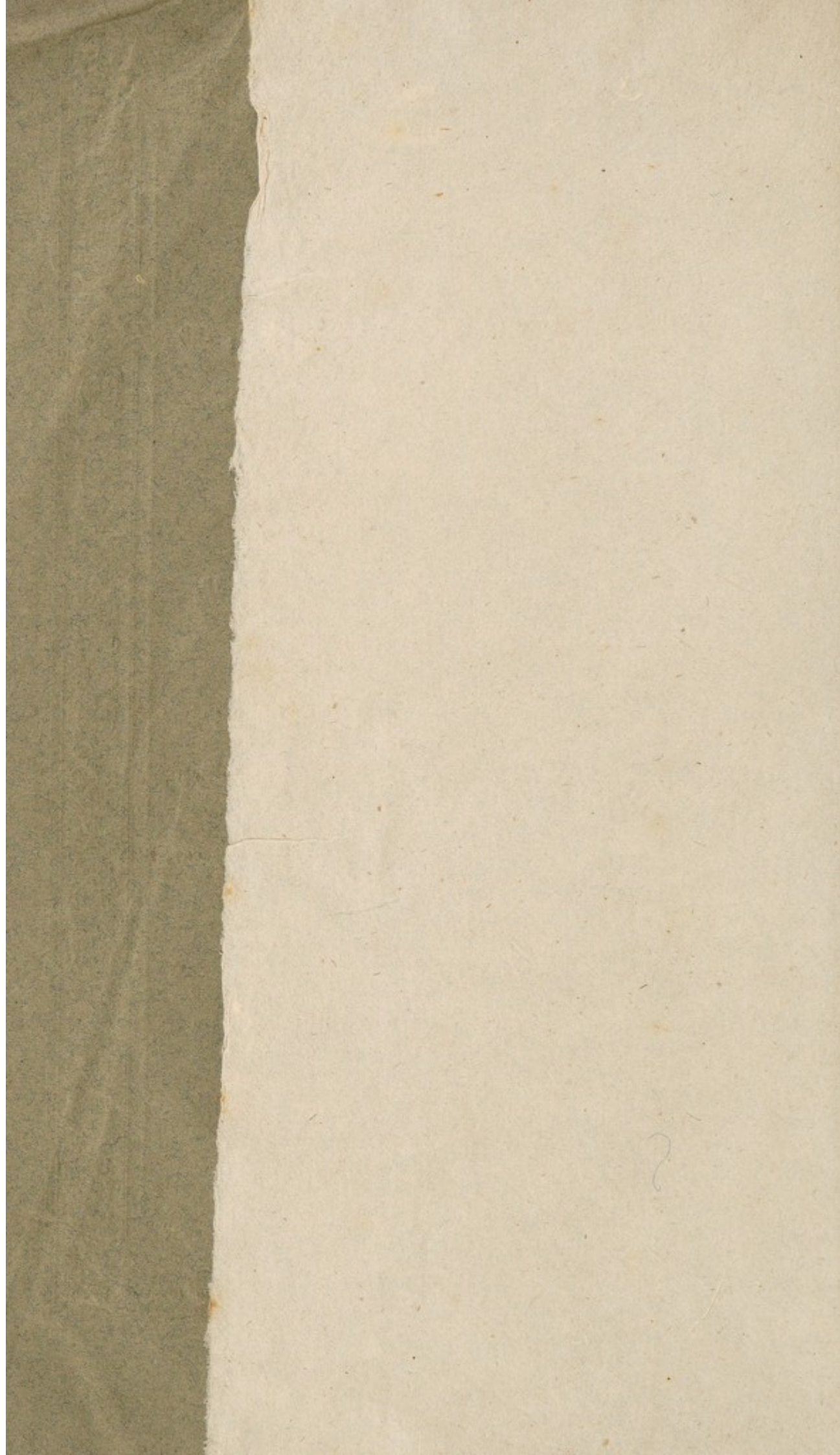
DE OVERGAVE VAN HET HECTORAAT DER HOOGESCHOOL TE UTRECHT,
OP DEN 16^{den} MAART 1837.

—
TE UTRECHT, BIJ
C. VAN DER POST JUNIOR.
1838.

~~W. 1. 1~~

IV. Q. 2

J. L. C. SCHREIBER VAN DER BEEK

REDEVOERING.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30345418>

REDEVOERING

BY

DE VERZAMELING VAN VERZAMELTEN 1800, VAN 1800
VAN HET LON

BY

KRANKZINNIGEN.

BY

J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK.

Handwritten signature

REDEVOERING.

J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK.

BY

DE VERZAMELING VAN HET VERZAMELTEN 1800, VAN 1800

BY HET LON 1800

IN UTRECHT.

Geprint bij A. Zwolsman
in Amsterdam.

J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK

REDEVOERING.

Gedrukt bij A. ZWEESSAARDT,
te Amsterdam.

REDEVOERING

OVER

DE VERWAARLOOZING DER VEREISCHE ZORG, TER LENIGING
VAN HET LOT

DER

KRANKZINNIGEN,

EN

TER GENEZING DERZELVEN IN ONS VADERLAND.

Uitgesproken

DOOR

J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK,

BIJ GELEGENHEID VAN

DE OVERGAVE VAN HET RECTORAAT DER HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

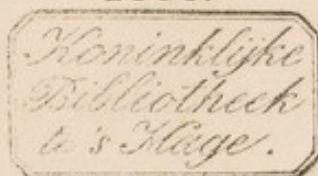
OP DEN 16^{den} MAART 1837.

TE UTRECHT, BIJ

C. VAN DER POST JUNIOR.

1838.

Het belang, hetwelk ieder beminnaar van ons Vaderland behoort te stellen in het onderwerp, door den Hoogleeraar SCHROEDER VAN DER KOLK in deze Redevoering behandeld, gevoegd bij den wensch, door zijn Ed. Hooggeleerde geuit, om spoedig bij ons verwezenlijkt te zien, wat tot verbetering van het lot der krankzinnigen strekken kan, geven voorzeker genoegzame gronden, om de verspreiding van genoemde Rede onder onze Landgenooten te verlangen. Dezelve hebben den Vertaler doen besluiten, aan den geachten Schrijver de vergunning te vragen, om het gesprokene in de Landtaal over te brengen, en met de aantekeningen, in het oorspronke-

lijke daar bij gevoegd, door den druk algemeen verkrijgbaar te stellen. Genoemde Hoogleeraar daartoe volgaarne zijne toestemming verleend hebbende, zoo wordt deze Redevoering den Nederlandschen Lezer aangeboden, met den hartelijken wensch, dat derzelver inhoud moge strekken, om in Nederland een algemeen en levendig gevoel op te wekken, ten einde daar, waar zulks pas vindt, met alle krachten mede te werken tot verbetering van het lot dier ongelukkigen, wier toestand in ons Vaderland nog zoo veel te wenschen overlaat.

DE VERTALER.

Onder de verschillende vermogens en uitmuntende gaven der ziel, waardoor de mensch zich boven de dieren verheft, moeten buiten twijfel het verstand en de rede, boven alle anderen als de meest voortreffelijke worden geacht, zoo zelfs, dat wij slechts dan kunnen gerekend worden, werkelijk te leven, wanneer wij ons in het genot van deze uitvloeisels der Goddelijke natuur mogen verheugen. Wie zou niet zijn grootste geluk stellen in de ontwikkeling en den invloed van een vermogen, hetwelk bij uitsluiting geschikt is, om het ware gevoel voor beschaving en deugd bij ons te doen ontstaan? — Zoodanig is intusschen de wisselvalligheid van alle menschelijke zaken, dat zelfs het genot van dit ons verstand, van deze onze rede niet boven de slagen van het noodlot verheven, niet van rampen en ziekten bevrijd is, noch derzelfer bezit zeker en voortdurend kan genoemd worden.

Is dit waar, en wie kan het redelijkerwijze betwijfelen, zal er dan, onder al de zware rampen, waardoor de mensch somwijlen buiten zijne schuld geteisterd is, wel een meer medelijdenswaardig ongeluk kunnen gedacht worden, dan het gemis of de krenking van deze vermogens, te regt *krankzinnigheid* genoemd. Door dit gemis, door deze krenking toch, verliest de rede, die voortreffelijke en zekere leidsvrouw door dit leven, hare werking, en vervalt de mensch, dat grootste pronkstuk der schepping, beroofd van zijne hooge voortreffelijkheid, tot grooter ramp, dan immer aan de dieren kan overkomen; voor welke ramp hij zich, noch door rijkdom, noch door lichaamskracht, noch door scherpzinnigheid van het verstand, noch door zuiverheid en reinheid van zeden, kan beschermen.

Op dezen dag, tot de overgifte van het Rectoraat dezer Hoogeschool bestemd, voor deze uitmuntende schare van geleerde mannen, het woord moettende voeren, heb ik mij voorgesteld, ulieder aandacht te vestigen op een onderwerp, hetwelk, terwijl het met mijne werkzaamheden in verband staat, zich tevens door deszelfs belangrijkheid en algemeene nuttigheid aanbeveelt, en alzoo uwe aandacht niet onwaardig kan zijn.

Ik zal spreken: *Over de verwaarloozing der vereischte zorg, ter leniging van het ongelukkig lot der Krankzinnigen, en ter genezing derzelven, in ons Vaderland.* Verleent mij daarbij uwe toegevende en toegenegene aandacht.

Dat geene ramp, welke den mensch kan treffen meer te vreezen is, en dat geene ziekte de menschelijke natuur zelve meer krenkt, dan de krankzinnigheid, zal een iegelijk, die slechts oppervlakkig zoodanige lijdens heeft aanschouwd, geredelijk moeten toestemmen. Van het gebruik hunner rede beroofd, worden zij, gelijk een schip, hetwelk zonder roer aan het geweld van wind en golven is overgegeven, door hunne hartstogten geslingerd, en daarom zien wij den eenen door ijdele uitbondige blijdschap verbijsterd, den anderen door geringe oorzaken tot gramschap en woede ontbrand. Hier vertoont zich een ongelukkige, door zwaren onoverwinnelijken zielenangst en droefheid gefolterd, ellendig wegwijnende, of ook door wanhoop en weerzin in het leven gedrongen tot hetgene nimmer eenig dier overkomt, om tegen zich zelve te woeden en gewelddadige handen aan zijn leven te slaan; daar een ander, die door een' dezer hartstogten tot den staat van onnoozelheid neêr-

gezonken, niets dan den menschelijken vorm heeft overgehouden.

Geen wonder dan ook, dat de Ouden, als zij deze hevige en verschrikkelijke gemoedsverbijsteringen, zonder eenige blijkbare oorzaak, in de waanzinnigen en woedenden aanschouwden, geloofden, dat zulk een hevig en met geweld werkend kwaad, niet uit natuurlijke oorzaken konde voortspruiten, maar dat zoodanige krankzinnigen door booze geesten werden gedreven en aangevuurd: eene leer, die niet alleen door de oudste, maar ook door vele onbeschaafde volkeren van lateren leeftijd, openlijk werd beleden en verkondigd (1).

In *Griekenland* echter, de wieg en bakermat van bijna alle kunsten en wetenschappen, hebben de grootste wijsgeeren, toen het licht der waarheid begon te schijnen, en inzonderheid een SOCRATES en PLATO vermoed, dat het ligchaam eene groote kracht uitoefende in het opwekken van gemoedsaandoeningen (2); welke stelling, de Geneesheeren, die getrouwe navorschers en waarnemers der natuur, vollediger hebben doorzien en bewezen; zoo als HIPPOCRATES, die alle kracht aan de booze geesten ontzeide, en deze ziekten uit natuurlijke oorzaken afleidde (3), en na hem ASCLEPIADES, CELSUS (4), COELIUS AURELIANUS en an-

deren, die de wijze, om hen te genezen, op deze beschouwingen der natuur gegrond, zoo voortreffelijk voorstelden, dat zelfs, volgens het gevoelen van eenige schrijvers van lateren tijd, die zich in het onderzoeken en genezen der ziekten van de ziel verdienstelijk hebben gemaakt, er naauwelijks in onzen leeftijd, eenige voorschriften, bij die dezer oude schrijvers, zouden kunnen worden gevoegd.

Welke vorderingen zou niet de Geneeskunde gemaakt hebben, bijaldien de Geneesheeren in de volgende eeuwen de voetstappen van deze groote mannen hadden gedrukt en opgevolgd! Hoezeer is het niet te beklagen, dat, toen, ten gevolge van de barbaarschheid en onwetendheid der middeleeuwen, alle wetenschappen door ijdele en nietsbeteekenende twistredenen, armzalig bedorven, verduisterd en bijna uitgeroeid werden, ook de Geneesheeren den regten weg hebben verlaten, zoodat, te gelijk met de geheele Geneeskunde, ook dit gewigtige deel derzelve bijna geheel is verloren gegaan. De leer en het stelsel van de werking der booze geesten werd weder aangenomen, opgesmukt en vermengd met de godenleer der Oosterlingen, met de stellingen van ZOROASTER en PYTHAGORAS, met de droomerijen der Alexandrijnsche school, zoo-

dat men tot de uitvloeijings-leer (het emanatiestelsel) afdwaalde en tot de *kabbala* verviel, die de wereld met engelen en duivelen vervulde, en den oorsprong van alle goed en kwaad hieruit afleidde (6).

Van hier, dat men geloofde, dat de krankzinnigheid, door den invloed van booze geesten aangebragt of ingedreven, of wel als eene straf van God gezonden werd, welke op geene andere wijze, dan door bezwering, of door de gebeden der Priesters (of, zooals zij destijds genoemd werden, der Voorbidders (7)) kon afgewend worden; — ja, zoo groot was de onzinnigheid en ijdele betweterij van deze Leeraars, dat zij zoodanige waanzinnigen nu eens ten vure doemden (8), dan weder onder het getal der heiligen opnamen (9).

Toen echter de zucht tot het beoefenen der wetenschappen herleefd was, begonnen de Geneesheeren hier en daar deze ziekten nauwkeuriger te onderzoeken, en daarop de krachten hunner wetenschap te beproeven. Maar deze, nauwelijks bevrijd van de schaduwbeelden der geestenleer en tooverkunst, werd zoo zeer door de voorschriften van GALENUS in haren voortgang verhinderd, dat zij zich niet dan langzaam kon verheffen en van ontelbare dwalingen zuiveren,

weshalve hare vorderingen en die der beschaving, in den aanvang slechts gering voordeel aan de krankzinnigen aanbragten. Diegenen toch, die door toorn en woede gedreven, anderen konden schaden, werden met geweld beteugeld, en, even als dieven en misdadigers, in kerkers opgesloten, waaruit zij zelden terugkeerden; of, bijaldien zij zacht en gedwee van aard waren, werden zij als zoo vele toonbeelden der menschelijke ellende, aan de openbare bespotting blootgegeven.

Op zoodanige onmenschlievende wijze werden nog in de zeventiende en achttiende eeuw de krankzinnigen, even als wilde dieren, geplaagd; wat zeg ik? zelfs in onzen leeftijd zijn er nog al te vele overblijfselen van deze onmenschelijke barbaarschheid der middeleeuwen in aanwezig, en in werking.

Naarmate echter de genees- en zielkunde meer en meer beoefend, en op wetenschappelijke gronden gevestigd werden, werd het klaarblijkelijk, dat krankzinnigheid eene ziekte was, die door het aanwenden van eene zachte behandeling en van doelmatige geneesmiddelen, dikwerf kon genezen worden, zooals onderscheidene schrijvers der vorige eeuw, voornamelijk onder de Engelsen, ARNOLD, CHRICHTON, WILLIS, PERFECT (10), door hunne uitmuntende nasporingen en voor-

schriften, overvloedig bewezen hebben. De ondervinding van deze mannen heeft echter slechts aan de weinige kranken, die aan hunne zorgen toevertrouwd waren, en niet aan de groote menigte der overigen nut en voordeel aangebragt. De ziekenhuizen toch, tot verzorging van krankzinnigen ingerigt, waren in de voorgaande eeuw niet alleen zeldzaam, maar ook naauwelijks dezen naam waardig. In verreweg de meeste plaatsen werden deze ongelukkigen in enge, dikwerf vuile en stinkende kerkers en holen opgesloten, waarin zij evenmin het zonlicht en de frissche lucht, als eene vrije ligchaamsbeweging genieten konden, en dus waren zij verstoken van de middelen, die tot hunne genezing niet slechts als heilzaam, maar zelfs als hoogstnoodzakelijk moeten beschouwd worden; ja wat meer is, niet weinigen werden aan de ruwe en harde behandeling van bedienden overgelaten, of aan de nieuwsgierigheid van het gepeupel ten toon gesteld, en, als het ware, gelijk afschuwelijke monsters, uit de maatschappij verbannen. Daarenboven, van de hulp eens bekwamen Geneesheers, en van de toespraak eens menschlievenden en vertroostenden vriends verstoken, werden zij met ketenen, onthouding van voedsel en slagen gepijnigd.

Eindelijk nogtans heeft in den aanvang dezer eeuw, de uitmuntende PINEL zich eene onsterfelijke eer verworven, door het eerst de kerkers dezer ongelukkigen te openen, hunne ketenen en banden te verbreken en menschlievendheid en goedwilligheid in hunne verblijfplaatsen in te voeren. Hij is hierin zoo uitnemend te werk gegaan, dat zijne heilzame en welwillende zorg velen in gezondheid hersteld, en hierdoor hen aan zich zelven en aan de hunnen heeft teruggegeven. Voortreffelijke verdienste voorzeker! Belangrijke overwinning, door menschelijkheid en wetenschap op barbaarschheid en onkunde behaald!

Door het voorbeeld van dezen grooten man aangemoedigd, begonnen de Geneesheeren, voornamelijk in *Frankrijk, Engeland* en *Duitschland*, deszelfs voetstappen te drukken, en zich tegen de bovenvermelde wreedaardige en verfoeilijke kwellingen met kracht te verzetten. De Vorsten en Koningen, aan hunne raadgevingen het oor verleene, lieten, in plaats van de vroegere kerkers, ziekenhuizen voor krankzinnigen inrigten, welke door doelmatigheid, reinheid en ruimte uitmuntten. Aan deze huizen waren ruime tuinen verbonden, ten einde de lijdens de frissche lucht zouden kunnen ge-

nieten, en zich aan lichaamsbeweging overgeven. Dezelve werden overvloedig van alle zoodanige hulpmiddelen en inrigtingen voorzien, als strekken konden, om den nedergedrukten geest tot het aangenaam gezigt der natuur uit te lokken, of tot den arbeid op te wekken, en uitgerust met alle zoodanige toestellen, als noodig waren, niet zoo zeer om de razenden met geweld in bedwang te houden, als wel, om hen te beletten, dat zij zich zelven en anderen geen nadeel zouden toebrengen, in dier voege, dat men bij het doorwandelen van vele dezer gestichten, veeleer zoude vermeenen, zich te bevinden in een prachtig en aangenaam buitenverblijf, dan wel in een ziekenhuis, voor krankzinnigen ingerigt.

Op zoodanige uitmuntende gedenkteeken der menschlievendheid mogen zich *Frankrijk*, *Engeland*, *Italië* en *Duitschland* in onzen tijd beroemen, waardoor in die landen niet slechts het lot der krankzinnigen aanmerkelijk is verbeterd, maar ook den Geneesheeren de gelegenheid is aangeboden, deze moeilijke ziekten naauwkeurig na te gaan, derzelver verborgene oorzaken op te sporen, en zich den weg tot eene doelmatige en welberedeneerde geneeswijze te banen. Want het is te betreuren, dat vele

schrijvers wel breedvoerig over zielkundige vraagstukken twisten, en zich in de verdeeling dezer ziekten verliezen, maar de voornaamste opgave, de doelmatige geneeswijze, bijna geheel veronachtzamen, of slechts ter loops aanroeren; terwijl anderen in eene ruwe *Empirie* rondwalende, de meest tegen elkander strijdende geneesmiddelen aanbevelen.

Wende ik daarentegen de oogen naar ons Vaderland, dan sta ik in twijfel, of hier een gevoel van droefheid, dan wel van schaamte regtmatiger zij.

In dat Vaderland toch, waarin geen vak van menschelijke kennis verwaarloosd is, alwaar zoo vele uitmuntende gestichten en bewijzen van menschlievendheid en goedwillighied den vreemden ten voorbeelde kunnen verstrekken, is de gewigtige en hoogstnoodzakelijke verzorging der krankzinnigen ten eenenmale verwaarloosd, en voor deze taak van ware menschenliefde bijna niets gedaan.

Ofschoon toch BOERHAAVE, dat licht niet slechts van ons Vaderland, maar van *Europa*, ten opzigte van het genezen dezer ziekten hoogst nuttige voorschriften, welke den grooten en menschlievenden man kenschetsen, gegeven heeft, kon hij zich echter niet geheel en al van het stelsel van

GALENUS, betreffende de zwartgalligheid, losrukken (11). Intusschen heeft GAUBIUS in zijne eerste redevoering, *de Regimine mentis, quod Medicorum est* (*), met welsprekendheid en bondige redenen, de kracht en werking van het ligchaam op de ziel, alsmede den heilzamen invloed der geneeskunde ook op de genezing van krankzinnigheid aangetoond, en de Geneesheeren zoo zeer aangespoord, om zich vlijtig hierop toe te leggen, dat het mij verwondert, dat niet alleen onze landgenooten zijne gegronde vermaningen veronachtzaamd hebben, maar dat dezelve ook bij vreemden bijna ten eenenmale onbekend zijn gebleven.

Hoedanig trouwens vroeger de toestand der krankzinnigen in ons Vaderland geweest zij, kan genoegzaam blijken uit de woorden van VAN SWIETEN, die verhaalt, dat er in *Nederland* een man bestond, beroemd door eene zekere geneeswijze voor krankzinnigen, die deze ongelukkigen, zoodra zij ijlden, even als wilde beesten, door slagen, ketenen, overgietingen van koud water en door onthouding van spijs en drank, tot bedaren trachtte te brengen (12).

Dit had ons Vaderland in dien tijd grooten-

(*) Over de geneeskundige behandeling der ziel.

deels met andere landen gemeen; maar, hetgene wij voornamelijk betreuren, ook in onzen tijd, terwijl in de meeste landen van *Europa* de geneeskundige verzorging der krankzinnigen zoo zeer verbeterd is, heeft men hierin bij ons slechts geringe vorderingen gemaakt.

Immers, ofschoon er hier en elders bijzondere gestichten bestaan, alwaar de krankzinnigen bewaard en menschelijk behandeld worden, zijn zij echter meestal toebetrouwd aan de zorgen van een' bijzonderen persoon, ten eenenmale onervaren in het vak der geneeskunde, en zulks, niettegenstaande het behandelen van zoodanige zieken een der moeilijkste deelen dezer wetenschap uitmaakt. Daarentegen worden in vele, ja in de meeste plaatsen, deze lijdens, niet beter dan ten tijde van VAN SWIETEN, in hollen en naauwe kerkers afgezonderd, of leiden zij, met gevangenen en dieven vermengd, een ellendig leven; en, mogt het somwijlen gebeuren, dat deze of gene herstelt, hetwelk tot de zeldzaamheden behoort, dan strekt zulks slechts tot een krachtig bewijs, dat de natuur nu en dan, hinderpalen, sterker dan de ziekte zelve, weet te overwinnen. Boven de ingangen van zoodanige kerkers en hollen, zou men met regt de woorden kunnen schrijven, welke DANTE

boven de poorten van de verblijfplaatsen der verdoemden in het onderaardsche rijk heeft gegriffeld:

Laat alle hoop varen, gij die hier binnen treedt!

Door dezen ellendigen staat van zaken bewogen, schreef de verdienstelijke geneeskundige Commissie te *Amsterdam*, vóór eenige jaren eene prijsvraag uit, en gaf het antwoord in het licht, dat in de Fransche taal door den geleerden GUI-
LAIN geschreven, en met den uitgelooften eereprijs bekroond was geworden; welke verhandeling, zijnde de eerste, die over dit onderwerp in ons Vaderland is uitgegeven, ofschoon vele en goede voorschriften behelzende, nogtans weinig voordeel aan de zaak heeft toegebracht (13). Het ziekenhuis toch, hetwelk deze Geleerde heeft voorgeslagen, is, zoo ten opzichte van de grootte van het gebouw, als van het getal der lijders minder geschikt, en vereischt al te groote kosten, om daaraan gevolg te kunnen geven.

Van harte verblijde ik mij alzoo, dat het mij mag gebeuren, een mijner vurigste wenschen vervuld te zien, dat thans in ons Vaderland een ziekenhuis bestaat, hetwelk tot het genezen van krankzinnigen doelmatig is ingerigt, en

zonder oneer met dezulken, die bij vreemden bestaan, kan vergeleken worden. Het is in deze onze stad, dat zoodanig huis is opgerigt, of om juister te spreken, dat een ellendige kerker in een heilzaam ziekenhuis herschapen is. Om daartoe te geraken, is het gesticht vergroot, zijn daarbij tuinen aangelegd, terwijl, ten gevolge van eene zachtzinnige behandeling, de woede der krankzinnigen zeldzaam uitbarst, en hunne driften zoodanig getemperd zijn, dat Z. K. H. PRINS FREDERIK DER NEDERLANDEN, toen hij, tijdens zijn verblijf in deze stad, bij gelegenheid van het onlangs gevierde eeuwfeest der Hoogeschool, dit ziekenhuis met een bezoek vereerde, inzonderheid zijne bewondering te kennen gaf, over de stille en geruste gemoedsgesteldheid, welke hij bij alle de lijders opmerkte (14).

Ja voorzeker, groote redenen van blijdschap bestaan hierin voor ons en voor allen, wier harten, naar de voorschriften van onze heilige Godsdienst, met liefde voor hunne naasten vervuld zijn.

Deze blijdschap wordt nog daardoor vermeerderd, dat, door de hulp der Goddelijke Voorzienigheid, gedurende de drie laatstverloopene jaren, zestig zieken hersteld zijn, en, dankbaar voor het aan hen teruggeschonken genot hun-

ner edelste vermogens, dit gesticht verlaten hebben, en aan den staat, aan de hunnen, aan zichzelf en zijn wedergegeven.

Ook wij, ik wende mij tot u, geachte mannen en vrienden, aan wie met mij de zorgen over het bestuur van dit gesticht is opgedragen, deelgenooten van mijne werkzaamheden, deelgenooten van mijne vreugd, ook wij mogen ons van ganscher harte verblijden. — Wij hebben geene andere belooning bij onze pogingen beoogd, dan deze vreugde, deze Goddelijke hulp, en het bewustzijn van te hebben wel gedaan. Gaat voort, achtingwaardige mannen, op denzelfden weg, en moge God bij voortdurende uwe wenschen bekroonen! Hij, die, door menschenliefde gedreven, zijne krachten inspannt, zijn leven daaraan toewijdt, om de smarten van anderen te lenigen en weg te nemen, heeft, bij het einde van zijne aardsche loopbaan, niet vruchteloos geleefd: hij heeft zijnen plicht betracht en aan de voorschriften van den liefderijken en barmhartigen God gehoor gegeven.

Met een dankbaar hart erkennen wij dan ook de milddadigheid en den bijstand, welke wij van de achtbare Regering dezer stad en derzelve eerbiedwaardig Hoofd hebben mogen ondervinden. Niet slechts met woorden, maar met

dadén, hebt Gijl. ons uwe mildadige medewerking betoond, en ik acht het eenen aangenamen pligt, zulks alhier openlijk te betuigen; zoo als ik ook niet mag verzwijgen, de welwillendheid en den onderstand, die wij voor eenige jaren van het achtlingwaardig collegie, de Heeren Staten dezer Provintie, hebben ontvangen, mitsgaders de ruime en edelmoedige gift, die ons jaarlijks namens eenen onbekenden menschenlievenden weldoener wordt verstrekt (*).

Inmiddels is het Gesticht, in deze stad aanwezig, niet toereikende, om te voorzien in de verzorging van alle krankzinnigen in ons Vaderland. Verre de meesten missen nog de geneeskundige hulp, en zijn in kwalijk ingerigte verblijfplaatsen, aan de zorgeloosheid en ruwheid van loontrekkende bedienden overgegeven, en al is het ook, dat er meer vlijt, menschenliefde en zorg aan hen wordt gewijd, ontberen zij toch die zorg, welke tot hunne genezing noodzakelijk vereischt wordt.

(*) Prof. SCHROEDER VAN DER KOLK heeft mij mededeeld, dat ook thans na het uitgeven van zijne Latijnsche redevoering een geacht ingezetén van *Amsterdam* aan Regenten van het Gesticht de som van duizend Guldens voor hetzelfde ten geschenke gezonden heeft.

Wordt dan menschenliefde en welwillendheid jegens de behoeftigen in ons Vaderland minder beoefend dan bij vreemden? Voorzeker niet. Integendeel, ons Vaderland heeft zich hierdoor in vergelijking met andere beschaafde landen, grooten roem verworven, en ik zoude hierover, in deze mijne redevoering, in het breede kunnen uitwijden. Overal toch bestaan er openbare gedenkteekenen van zoodanige menschenliefde. Welke veelvuldige en verschillende zorgen worden er niet aangewend, om te voorzien in de behoeften van hen, die wegens armoede den bijstand van anderen noodig hebben, of wegens ziekte of ouderdom voor zichzelf niet kunnen zorgen. De *maatschappij*, die met regt van *de weldadigheid* haren naam ontleent, en een treffend bewijs oplevert van hetgeen menschenlievendheid vermag, als zij met voorzigtigheid en beleid wordt beoefend, zendt de behoeftigen naar hare kolonien, ten einde aldaar door den landbouw, of door de uitoefening van eenige andere eerlijke handteering niet alleen datgene zich aan te schaffen, hetwelk strekken kan tot onderhoud en veraangenaming des levens, maar om hen ook als betere en nuttigere leden aan de maatschappij terug te geven. Hoe vele wijkplaatsen zijn er niet voor kranken, voor be-

jaarden geopend! Met welk een' ijver en liefde wordt er niet gezorgd voor weezen, blinden, doofstommen en andere hulpbehoevenden! Staat niet overal het hoofddoel op den voorgrond, om hen, door eene doelmatige en redelijke opvoeding, tot nuttige leden van den staat te vormen, en hen datgeen te doen aanleeren, waar door zij voor zich en voor anderen nuttig kunnen zijn. En moeten wij, dit alles nagaande, ons dan niet met rede verwonderen, dat, terwijl er in ons Vaderland zoo vele blijken bestaan van welwillendheid en genegenheid om allen, die hulp behoeven, te gemoet te komen en te verzorgen, er echter bijna niets gedaan is, om het lot der krankzinnigen te verzachten. Zijn deze dan minder medelijdenswaardig, dan gene? Integendeel, zij verdienen zulks in ruimere mate. Men moge hen ongelukkig noemen, die in armoede verkeeren, of van de hulp van ouders, van het genot des gezigts, des gehoors verstoken, of door ouderdom verzwakt zijn; maar kan hun ongeluk wel in vergelijking gebragt worden, met de ellende van hem, die van het licht der rede is beroofd, wiens toestand beneden dien der dieren kan gesteld worden. Hoe grooter nu de ellende is, voornamelijk van hen, die buiten hun toedoen tot zooda-

nigen staat geraken, des te meer verdienen zij ons medelijden, des te meer wordt het pligt, zoo veel mogelijk, alle krachten in te spannen ten einde hun lot te verzachten en te verbeteren.

Welke is dan de reden, dat zij, die de grootste zorgen behoeven, bijna geene, of althans geene noemenswaardige hulp genieten? — Doch hoe? draagt men dan voor hen geene zorg? — Ja gewis; zij worden in sommige plaatsen opgesloten, bewaakt. Doch waarom? opdat zij anderen geen nadeel aanbrengen, geenszins echter, om hun hulp te verleenen, en hunne gezondheid te herstellen, geenszins, om hun betamelijke genoegens en vreugd te verschaffen. — Ja, het lot der krankzinnigen zoude dikwijls minder te beklagen geweest zijn, als er zoodanige zorg en bewaking, welke ten gevolge hadden, dat hunne ziekte ongeneeslijk werd, niet aangewend waren.

In onze dagen, hebben eenige achtingwaardige mannen, door een menschlievend gevoel gedreven, onder bescherming des Konings, een genootschap opgericht, ten doel hebbende, om het lot van hen, die ter zake van misdrijf in den kerker zijn opgesloten, door zedelijke verbetering te lenigen en te verzachten. Wie zal zoodanig doel niet toejuichen en zich niet verblijden; bijaldien hij deze instelling zoodanige

vruchten ziet voortbrengen, dat uit deze gevangenen, zeer vele, ten gevolge van de verbetering van hun gedrag en zeden, weder onder de goede burgers kunnen opgenomen worden, en zij, door braafheid, door het uitoefenen van een eerlijk en nuttig bedrijf, de misdaad, door hen tegen de wetten en de menschelijke maatschappij gepleegd, uitwisschen. Doch zien wij ergens een genootschap oprigten, hetwelk vrijwillig, en zonder uitzigt op belooning, zich de belangen der krankzinnigen aantrekt? Of zoude men meer aan de herstelling van hunne gezondheid, dan aan de verbetering der zeden van misdadigers en gevangenen moeten wanhopen? Zij zijn door geene overtreding of misdaad geschandvlekt. Waarom moeten zij dan treuren en wegkwijnen? Waarom beschouwt, of behandelt men hen althans, als onwaardig, om in hun beklagenswaardig lot eenige hulp en verligting te ontvangen? Waarom wordt de wreedheid en onregtvaardigheid jegens hen zoo verre gedreven, dat zij meermalen met misdadigers en strafwaardigen in dezelfde kerkers en hollen opgesloten, en aan de spotternij en willekeur van kwaadwillige menschen overgelaten worden? En dit vindt plaats bij volken, die zich beroemen op zachtaardige, op beschaafde zeden, bij volken, die het Christen-

dom belijden! — Wie is zoo ruw en hardvochtig van gemoed, dat hij bij het aanschouwen en opmerken van zoodanige handelingen, niet met medelijden bewogen wordt jegens ongelukkigen, die, in plaats van hulp en welwillendheid, straf en mishandeling ontvangen; die niet met verontwaardiging vervuld wordt tegen hen, die zoodanige onmenschlievende behandelingen volbrengen of gedogen, of met genoegen en met een' zekeren glimlach aanschouwen.

Allen houden het voor noodzakelijk, dat krankzinnigen, voornamelijk zij, die eene geneigdheid tot razernij bezitten, afgezonderd worden, omdat, wanneer zij vrij en onbelemmerd in de menschelijke maatschappij verkeeren, hieruit de grootste nadeelen en gevaren voor hen zelven en en voor anderen ontstaan kunnen. Dit is alzins gegrond, doch het moet niet ten gevolge hebben, dat deze ongelukkigen in zoodanige kerkers opgesloten, en op eene onwaardige wijze behandeld worden; men moet integendeel voor hen verblijfplaatsen openen, geschikt, om hunne ellende te verzachten, en van de benoodigde hulpmiddelen voorzien; waarin zij niet alleen met zachtheid en voorzigtigheid behandeld worden, maar ook geneesmiddelen ontvangen, bijzonder dienende, om hen uit dien medelijdens-

waardigen toestand te bevrijden, en hersteld aan de maatschappij en aan hunne betrekkingen terug te geven. Dit gebiedt het menschelijk gevoel en vooral de christelijke Godsdienst, welke liefde, zichtbaar in onze handelingen, als de voornaamste deugd, onmenschelijkheid en wreedheid als de hoogste ondeugd, voorstelt.

— Wie van ons, vraag ik u, zou hem niet misdadig noemen, ja als eene vergiftigende pest met afschuw ontvlieden, die alle gevoel van menschelijkheid zoo verre had uitgeschud, dat hij, eenen vader, broeder, zoon, bloedverwant of eenen ongelukkigen vriend, die, door zwaren zielenrouw en droefheid neergedrukt, aan alle behoud wanhoopt, niet alleen alle troost en hulp ontzeide, maar hem zelfs in eenen kerker liet opsluiten, ten einde zichzelven van alle last en moeilijkheden vrij te waren! — En evenwel zijn er niet weinige krankzinnigen van zwaarmoedigen aard geweest, ja er zijn er nog, aan wie dat ellendig lot is te beurt gevallen. Terwijl reeds de ziekte het gemoed en de rede geheel en al ter neer drukt, ja de lijders tot wanhoop aan hun behoud vervoert, wordt nog daarenboven hun medelijdenswaardig lot door de bitterheid der menschen verzwaaard, of wat meer zegt, voortdurend gemaakt, totdat de

Goddelijke barmhartigheid hen door den dood aan zooveel ellende en aan zooveel menschelijke onregtvaardigheid onttrekt. Men werpe mij niet tegen, dat hunne droefheid slechts ingebeeld is. Een hersenschimmig kwaad toch, waarvan de gedachte het gemoed aangrijpt, veroorzaakt der ziel geene mindere pijniging, verwekt in dezelve geene mindere droefheid, dan een wezenlijk kwaad. Ja het kan zelfs als zwaarder beschouwd worden, dewijl vaak noch de toespraak van vrienden, noch de vertroostende voorschriften der Godsdienst, iets tot deszelfs verzachting en leniging kunnen toebrengen, maar het eenige middel ter redding te zoeken is in de voorzigtige zorg en behandeling des Geneesheers, van wiens hulp de meeste zwaarmoedigen en krankzinnigen verstoken zijn. Intusschen wordt deze ziekte des te meer ongeneeslijk, hoe langer de ziel door dezelve aangedaan wordt.

Ziet daar eene algemeene schets van het droevige lot van vele zwaarmoedigen en krankzinnigen, door de zorgeloosheid en onregtvaardigheid der menschen verslimmerd en onherstelbaar geworden. — O! dat de voorbeelden van het onregt, dat hun geschiedt en waarvan ik hierboven met een woord gewag maakte, slechts bij vreemden, en niet in ons Vaderland aangetroffen

werden. Maar dit vindt, helaas! geene plaats, en, wij moeten het bekennen, uit menschenliefde is in ons Vaderland nog zeer weinig voor deze ongelukkigen tot stand gebracht. Vruchteloos hebben zij tot nu toe de hulp en bescherming van den Staat en deszelfs burgers ingeroepen, vruchteloos roepen zij deze nog dagelijks in. Het is derhalve, zoowel in het belang der waarheid, als in het belang dier ongelukkigen zelven, voor ieder mensch, die zich dezen naam wil waardig toonen, een dure plicht om, waar zulks nuttig kan zijn, openlijk te vermelden, wat hij met zijne oogen gezien, of hetgene hij op de getuigenis van anderen als waar en zeker vernomen heeft. Ongeoorloofd zoude het zijn, deze dingen met eenen sluijer te bedekken, zoodat aan dit kwaad de vrije teugel zonder tegenstand gevierd werd, en de daardoor aan het Vaderland toegebracht wordende *schande* bleef voortduren. — Te klein is het getal der zoodanigen, die de gegronde klagten van deze ongelukkigen willen aanhooren en negen zijn, dezelve te gelooven, en den lijders hulp en bijstand aan te brengen. Helaas! de naam van krankzinnig te zijn is genoegzaam, om niets dan minachting en versmading te ondervinden, dewijl men slechts ingebeelde klagten van zoodanig een verwacht. Eene eerste hulp

alzoo, welke men hun kan toebrengen, bestaat in het openbaar maken der verongelijkingen, waaraan zij worden blootgesteld. — Voorzeker, het menschelijk gevoel is bij onze landgenooten niet in die mate uitgedoofd, dat zij, onderrigt en overtuigd van deze verongelijkingen, niet met een gevoel van medelijden bezielde zouden worden, en dit niet, zoo veel mogelijk, door heilzame daden zouden willen toonen.

Van ganscher harte verheug ik mij dan ook, dat in sommige plaatsen van het Vaderland het lot der krankzinnigen verbeterd is, dat men hen menschelijk behandelt, hunne belangen behartigt, dat men ter hunner bewaring meer geschikte verblijfplaatsen en gebouwen oprigt. Doch hun ontbreekt nog het voornaamste, hetwelk tot hun herstel noodwendig is, eene goede geneeskundige behandeling en verzorging.

Maar welke is en was daarentegen hun toestand in andere plaatsen van ons Vaderland!

Met een enkel woord heb ik reeds gesproken over de kwellingen en bespottingen, welke die ongelukkigen van ruwe menschen ondervinden, aan wier zorgen zij zijn toevertrouwd, over de slagen, waardoor zij getuchtigd, over de banden en ketenen, waarmede zij gepijnigd, over de

holen en kerkers, waarin zij, somwijlen te gelijk met dieven en misdadigers, opgesloten worden. — Het is mij bekend, dat, in sommige verblijfplaatsen, lijdens van beide geslachten bij elkander waren opgesloten, en dat door dezelfde de schandelijkste ontucht gepleegd werd. — Met mijne eigene oogen heb ik krankzinnigen gezien, die gedurende vijftig jaren in hokken opgesloten waren, in welke noch zonlicht, noch versche lucht kon binnendringen. — Ik heb eene krankzinnige gezien, wier gewrichten, ten gevolge van langdurige en enge banden, onbuigzaam, bewegingloos geworden, en aan elkander vastgegroeid waren. — Met herstelde geestvermogens, doch verstijfde ledematen, bewende zij met heete tranen haar lot. Wie kan, bij het zien van zoodanige slagtoffers, zijne eigene tranen bedwingen?

Doch genoeg hiervan. Uit het aangevoerde toch blijkt voldoende, hoezeer de mishandelingen, waaraan deze ongelukkigen zijn blootgesteld geweest, of waaraan zij nog op dit oogenblik op vele plaatsen van ons Vaderland worden blootgesteld, alsmede de zorgeloosheid en nalatigheid van degenen, die hun eene gepaste en heilzame hulp konden toebrengen, strijdig zijn met alle begrippen van menschelijke regtvaar-

digheid en liefde, welke een iegelijk moeten aansporen en ernstig opwekken, om, waar de gelegenheid zich daartoe aanbiedt, het lot dier ongelukkigen te veranderen, te verzachten, te verbeteren. Indien dit geschiedt, dan zal van het Vaderland de smet weggenomen worden, welke, bij voortdurende traagheid en straffeloos plegen van zoodanige mishandelingen, op hetzelfde zal blijven kleven. Reeds nu toch is door deze straffeloosheid en traagheid dit te weeg gebracht, dat de kwellingen en de onmenselijke wreedheid, waarmede men onschuldigen martelt, niet onder het getal der misdaden geteld worden, vermits de wetten daaromtrent zich gemakkelijk en toegevend betoonen, of zelfs ten eenenmale het stilzwijgen bewaren! — De wetten zwijgen!! Menschelijke wetten mogen zulks doen, — maar des te luider spreken de wetten van den heiligen God, de wetten van den Vader van ons allen, van den wreker der ongerechtigheid, van den beschermer en handhaver der regten van onschuldige ongelukkigen.

Misschien werpt men mij tegen, dat de wetten in ons Vaderland geenszins het stilzwijgen omtrent de krankzinnigen bewaren. Wijsselijk toch is door dezelve bepaald, dat zoodanige krankzinnigen, van wie te vreezen staat, dat

zij anderen en zich zelve nadeel aanbrengen, op openbaar gezag afgezonderd worden; en dat zoodanig eene afzondering zich alleen tot de werkelijk krankzinnigen bepale. Maar zwijgen zij niet ten opzichte der zorgen, tot herstelling dezer ongelukkigen aan te wenden; verwaarloozen zij niet hunne verdediging tegen de mishandelingen van anderen; staan zij niet toe, dat de lijders, na hunne afzondering, aan lediggang en luiheid overgelaten, geheel en al verstompen?

Met het hoogste recht zijn, bij de wetten des vaderlands, bepalingen vastgesteld in het belang der weezen, die noch hunne goederen, noch hunne eigene personen kunnen bestieren, en daarom onder de voogdij van den Staat gesteld worden. Het is daarom, dat op alle wijze daarin voorzien is, dat zij van deze hunne goederen niet beroofd worden, dat zij in scholen doelmatig onderwijs ontvangen, en tot regtschapene en nuttige burgers van den Staat gevormd worden. Doch behoeven de krankzinnigen niet evenzeer zoodanig eene openbare zorg en voogdij van den Staat, of welke is de reden, dat zij van dezelve worden uitgesloten? Kan men hun een zwaarder nadeel aanbrengen, dan door hen van de eenige hoop, die hun overblijft, de hoop na-

melijk op herstel en genezing, te beroven. Immers zoolang er geene geschikte gebouwen en inrigtingen aanwezig zijn, zoolang geene Geneesheeren zich bepaaldelijk met hen onledig houden, zoolang er geene gelegenheid ter hunner genezing wordt geopend, verdwijnt dezelve bijna geheel en al.

Doch welligt zal men hier tegenwerpen: het oprigten van ziekenhuizen in dien geest, als gij hebt voorgesteld, het aanwenden van die zorgen, welke gij voor de krankzinnigen zoudt verlangen, dit alles gaat de krachten van bijzondere burgers te boven. Maar, hoe? Er bestaan immers in ons Vaderland zoovele voortreffelijke instellingen van weldadigheid, door onze landgenooten en voorouders opgerigt, zoovele bewijzen van de zucht tot beoefening van kunsten en wetenschappen, dat ik niet kan inzien, waarom de gestichten, geschikt tot het genezen en verzorgen van krankzinnigen, de krachten van bijzondere personen zouden overschrijden, mits slechts een vaste wil, met beleid gepaard, aanwezig zij, en velen zich tot deelnemers van dit liefdewerk willen vereenigen. — Doch gesteld eens, dat het hunne krachten te boven gaat. — Welnu, er bestaan stedelijke Regeringen, Hoofden en Staten der Gewesten, of, zoo

deze dit niet vermogen, of, hetgeen naauwelijks te gelooven is, zich deze zaak, welke eene gewetenszaak mag genoemd worden, weinig of niet aantrekken, dezelve onbepaald en naar willekeur uitstellen, zich aan het oude en gebrekkige houden; — welnu, er bestaat eene Koninklijke magt, die in ons Vaderland een vaderlijk gezag uitoefent, en altijd bereid en genegen is, om, overeenkomstig den aard harer verpligtingen, alle ongelukkigen en hulpeloozen te verdedigen en te beschermen.

Mogt echter iemand beweren, dat het voornamelijk de Geneesheeren zijn, die deze ziekten verwaarloozen, en dus als de wezenlijk schuldigen in deze zaak moeten beschouwd worden, hij zij indachtig, dat een Geneesheer dezelve bijna niet kan herstellen, dan onder eene doelmatige *psychische* behandeling. Zoolang de krankzinnigen, in ellendige gevangenissen opgesloten, van bijna alle andere verzorging en hulp verstoken blijven, zoolang kan, gelijk de ondervinding overvloedig heeft geleerd, geene geneeskundige verzorging zoo groote hinderpalen ter herstelling te boven komen.

Hierbij komt, hetgeen ik grootelijks moet betreuren, dat dit zoo belangrijk gedeelte der geneeskunde, de behandeling namelijk van krank-

zinnigen, in ons Vaderland te zeer is verwaarloosd, ja zelfs, dat men een aanzienlijk getal geneesheeren daarin als onervaren kan beschouwen. — Uit dien hoofde heb ik vóór eenige jaren, daartoe door de studenten in de geneeskunde uitgenoodigd, volgaarne dit vak van onderwijs op mij genomen. — Doch, mag ik vragen, hoe zullen deze lessen op andere plaatsen naar eisch kunnen ingerigt worden, indien het den leermeesters aan de gelegenheid ontbreekt, om deze ziekten meermalen gade te slaan, te onderzoeken en doelmatige geneeskundige voorschriften op de lijders toe te passen? — Hoe zullen de leerlingen goede vruchten uit deze lessen kunnen inoogsten, als hun geene gelegenheid wordt aangeboden, om de krankzinnigen van tijd tot tijd, onder de leiding hunner leermeesters, te bezoeken? — Want, zoo als in alle takken der geneeskunde, is ook hier eigene ondervinding de beste leidsvrouw en leermeesteresse.

Te wenschen ware het dus, dat in onderscheidene plaatsen van ons Vaderland, maar vooral in de steden, alwaar Hoogeschoolen gevestigd zijn, ziekenhuizen opgerigt werden, niet zoo zeer zich aanbevelende door grootschheid en kostbaarheid, als wel door eenvoudigheid, doelmatigheid en heilzame inrigting, en zoo veel

mogelijk voorzien van tuinen, wandelplaatsen en al die hulpmiddelen, welke tot genezing kunnen strekken. — Dan eerst zal er voor de leermeesters gelegenheid zijn, om met vrucht te kunnen onderwijzen, en voor de leerlingen, om zich te kunnen bekwamen en ondervinding op te doen; — dan eerst zal er tusschen de onderscheidene ziekenhuizen een wederkerige en heilzame naijver kunnen ontstaan, welke ten gevolge heeft, dat de grootste roem daarin gesteld wordt, dat men het meeste nut aan deze ongelukkigen heeft toegebracht; — dan eerst zullen, in dit opzicht, de pligten vervuld worden, welke de menschenliefde vordert en voorschrijft; dan zal hij, die zijne naasten en het Vaderland lief heeft, de vreugde kunnen smaken, dat aan het grootste gedeelte dezer ongelukkigen de gezondheid wordt teruggeschonken, en het Vaderland zelf zich daarop kunnen beroemen, dat het ook ten dezen opzigte, in menschlievendheid, voor vreemden niet behoeft onder te doen.

God geve, dat deze wenschen binnen kort vervuld worden, dat de belemmeringen, die minder in de zaak zelve, dan in de gezindheden der menschen gelegen zijn, spoedig verdwijnen. Dit is mijn vurigst verlangen; dit durf ik ho-

pen. Mijne hoop berust op dat gevoel van menschenliefde, hetwelk onze landgenooten, in zoovele gestichten van liefdadigheid, hebben doen blijken; zij berust op den voortgang der beschaving, op de bestendige vorderingen in de wetenschappen, inzonderheid in de Geneeskunde; berust op de inborst van onzen hooggeschatten Koning, die het Vaderland reeds met zoo vele weldaden begiftigde, en ook volgaarne deze kostbaarste parel van menschenliefde aan de overige parels zijner kroon zal willen voegen (16); doch mijne hoop berust boven alles op God, den handhaver en beschermer van ongelukkigen.

AANTEKENINGEN.

(1) Men zie J. C. A. HEINROTH, *Lehrbuch der Störungen des Seelenlebens*, Leipz. 1818. I^e Deel, bladz. 69 volgg.

C. SPRENGEL, *Versuch einer pragmatischen Geschichte der Artzneykunde*, Halle 1821. 3de Uitg. I^e Deel, bladz. 21 en op vele andere plaatsen.

J. B. FRIEDREICH, *Versuch einer Literatur-Geschichte der Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten*, Wurtzburg 1830, bladz. 1 en volgg.

F. E. FODERÉ, *Traité du Délire*, Parijs 1817, I^e Deel, bladz. 45.

(2) Men zie J. B. FRIEDREICH, *Versuch etc.*, bladz. 90 volgg.; C. SPRENGEL, *Ueber PLATO's Lehre von den Geistes-zerrüttungen*, in NASSE, *Zeitschrift für psychische Aertzte*, 1818. IIe deel, bladz. 159 volgg.

(3) *De morbo Sacro*, § 2, 3. Edit. van Linden. IIe Deel, bladz. 142 en volgg. — Het is mij niet onbekend, dat dit boek van Hippocrates verdacht is, als niet door den eersten Hippocrates geschreven, doch in de echte boeken worden op vele plaatsen de natuurlijke oorzaken der zwaarmoedigheid en krankzinnigheid opgegeven, en nergens wordt er van booze Geesten gesproken. — Men zie wijders J. B. FRIEDREICH, t. a. pl., bladz. 46 en volgg., en voornamelijk de uitmuntende

Inwijding-Dissertatie van den geleerden H. NASSE, *De Insania, commentatio secundum Libros Hippocratis*, Bonn 1829. Hoofdst. 2, 3, 9 benevens de gewigtige aantekeningen, welke door deszelfs vader, den Hoogleeraar F. NASSE, achter deze Dissertatie zijn gevoegd, bl. 77 en volgg.

(4) A. C. CELSI, *de Medicina*, 3de Boek, 18de Hoofdst.

(5) K. G. NEUMANN, *Die Krankheiten des Vorstellungsvermögens*, bladz. 180, § 231. J. B. FRIEDREICH, bl. 42. F. E. FODERÉ, l. c., bladz. 106, 110.

(6) J. C. A. HEINROTH, *Lehrbuch*, I^e Deel, bladz. 92 en volgg. F. E. FODERÉ, *du Délire*, I^e Deel, bladz. 47. C. SPRENGEL, *Pragm. Gesch.*, IIe Deel, bladz. 183.

(7) F. E. FODERÉ, t. a. p., bladz. 99. C. SPRENGEL, *Pragm. Gesch.*, IIe Deel, bladz. 202, 209 en volgg.

(8) F. E. FODERÉ, t. a. p., bladz. 50 en volgg. K. G. NEUMANN, l. c., bladz. 181. C. SPRENGEL, l. c., IIIe Deel, bladz. 385 en volgg.

(9) K. E. NEUMANN, t. a. p., bladz. 182.

(10) TH. ARNOLD, *Observation on the nature and prevention of Insanity, Lunacy or Madness.*, London 1782.

A. CHRICTON, *An Inquiry into the Nature and origin of mental derangement*, London 1798.

W. PERFECT, *Annals of Insanity*, 5^e uitgave. London, zonder jaartal; de eerste uitgave verscheen in het jaar 1787, onder den titel, *Select cases in the different species of Insanity, Lunacy or Madness.*

(11) H. BOERHAAVE, *Aphorismi* met de aantekeningen van VAN SWIETEN, IIIe Deel, § 1089 tot § 1127 (*).

(*) Door den Hoogleeraar SCHROEDER VAN DER KOLK wordt in de aanmerkingen tot de redevoering te dezer plaatse, medegedeeld een brief van BOERHAAVE aan den Heer W. ROËLL, Hoogleeraar in de Ontleed-

(12) VAN SWIETEN, *Commentaria in Aphor.* BOERHAVII, IIIe Deel, § 1113, bladz. 514 en § 1120, bladz. 521.

(13) J. GUISLAIN, *Traité sur l'aliénation mentale et sur les Hospices des Aliénés*, Amst. 1826, II Deelen.

(14) Ik acht het niet ongepast, alhier eene korte beschrijving van dit Ziekenhuis te doen volgen, waaruit voornamelijk, deszelfs wijze van inrigting en beheer zal kunnen blijken.

Vóór het jaar 1831 werden in dit Gesticht, eenig en alleen krankzinnigen uit de laagste standen der maatschappij opgenomen, die, in enge en onreine hokken opgesloten, aan zich zelven werden overgelaten, en, zonder onderscheid van geslacht, onder elkander vermengd waren. Derzelver getal was, het eene jaar met het ander vergeleken, verschillend, doch kan op een midden getal van twintig tot dertig gesteld worden.

Sedert dat jaar echter is en wordt nog bij voortdurend het Gesticht verbeterd en vergroot; er zijn bij hetzelfde tuinen en geschikte plaatsen aangelegd, alwaar de lijders frissche en heilzame lucht inademen, en zich aan onderscheidene lichaamsbewegingen, uitspanningen en werkzaamheden overgeven, tot berei-

kunde te *Amsterdam*, betrekking hebbende op de behandeling van eene, aan zwaarmoedigheid lijdende, zieke. Daar echter deze brief met de daarbij gevoegde recepten, van eenen geheel Geneeskundigen aard is, en ook met het onderwerp der Redevoering minder in verband staat, zoo heb ik gemeend, derzelver vertaling, waardoor het eigenaardige van dien brief geheel zoude verloren gaan, alhier te kunnen weglaten, en voor de Geneeskundigen, die in den brief belang mogten stellen, dezelve met de aantekening van den schrijver, bij wijze van aanhangsel, hier achter te voegen.

VERT.

king van welk laatstgenoemd doel eenige werkplaatsen aangebouwd zijn, alwaar verschillende werkzaamheden door de krankzinnigen verrigt worden.

Er is voorts vereischte zorg gedragen, dat er opene pleinen en plaatsen aangelegd werden, alwaar zij, die te onrustig, te woelig of zelfs razende zijn, afgescheiden van de anderen, zonder nadeel voor zich zelve en voor anderen, de vrije lucht kunnen genieten: terwijl er op dit oogenblik werkplaatsen aangebouwd worden, alwaar de onderscheidene bedrijven en werkzaamheden afzonderlijk door de krankzinnigen kunnen worden uitgeoefend, en eindelijk zijn, hetgeen in zoodanige Ziekenhuizen van het uiterste belang is, de beide geslachten zorgvuldig van elkander afgescheiden.

Ten gevolge van deze en andere inrigtingen en verbeteringen, is het getal der krankzinnigen uit verschillende plaatsen en standen, die naar dit Gesticht worden opgezonden, van jaar tot jaar aanzienlijk vermeerderd. Deze worden in drie klassen, aanzienlijke, middelstand en behoeftigen, verdeeld. Voor elke dezer klassen zijn, in het gedeelte van het gebouw, hetwelk zij bewonen, tuinen en plaatsen aangelegd, alwaar zij wandelen, zich aan lichaamsbewegingen overgeven, uitspanningen genieten, of werkzaamheden verrigten, in dier voege, dat zoowel beide sexen, als iedere klasse van de overigen zijn afgescheiden. Die tot de eerste klasse behooren, hebben ieder eene afzonderlijke kamer, voorzien van zoodanig huisraad, als in de woonhuizen der goeде ingezetenen doorgaans gebezigd wordt.

Vermits echter bezigheid en aanhoudende werkzaamheid bij uitstek geschikte middelen zijn, niet

alleen om het gemoed der krankzinnigen tot bedaren te brengen, maar ook om hunne genezing te bevorderen, wordt de grootste zorg daartoe aangewend, dat zij niet gedwongen, maar vrijwillig, eenige bedrijven of werkzaamheden op zich nemen, zich bij voorduring daarmede onledig houden, en daarin behagen blijven scheppen. Die van de laagste klasse worden met weinig moeite aangespoord tot het verrigten van die werkzaamheden, welke zij vroeger als ambacht plagten uit te oefenen, zoo als dat van schoenmaker, kleedermaker, verwer, smid, timmerman, boekbinder en dergelijken. Aan deze allen wordt, zoo veel mogelijk, de gelegenheid verschaft, om dit hun beroep uit te oefenen, en worden hun daartoe de noodige gereedschappen uitgereikt.

Zeer velen houden zich bezig met het zagen en kloven van brandhout, anderen verstellen de bedden en matrassen voor het garnizoen, of ten dienste der doortrekkende en voor rekening der ingezetenen verpleegd wordende krijgslieden; de vrouwen naaijen of verstellen het beddelinnen, kleederen, gordijnen, dekens en dergelijken, bereiden de spijsen, enz.

Uit de navolgende opgave zal kunnen blijken, welke werkzaamheden door de daarmede zich onledig houdende krankzinnigen verrigt worden. Bij den aanvang van het jaar 1837 was er een aantal van negentien krankzinnige mannen uit de laagste klasse aanwezig; zeventien derzelve (twee waren zoodanig onnozel, dat zij zelfs tot het minste werk niet in staat waren) hebben van 1° November 1836 tot 1° Maart 1837, 48000 blokjes (*) gezaagd en gekloofd, 14 matrassen versted, 44 stuks

(*) Door een drukfout staat in de oorspronkelijke tekst 4800, hetwelk de schrijver mij verzocht heeft te verbeteren.

verschillende kleedingstukken, haren kleeden enz. vervaardigd. Daarenboven hebben twee krankzinnige timmerlieden 74 stuks verschillende meubelen, zoo als tafels, stoelen, banken, voetbankjes, vervaardigd en 109 stuks meubelen hersteld.

Gedurende dit tijdperk hebben elf vrouwen, uit verschillende klassen, 705 ellen linnen en katoen verbruikt, waarvan zij lakens, gordijnen, kleederen en andere voorwerpen vervaardigd of genaaid hebben; onderscheidene paren koussen gebreid; tot alle welke werkzaamheden de vlijtigsten door kleine belooningen en versnaperingen aangemoedigd, nimmer echter door dwang gedrongen worden.

De meer vermogenden worden met onderscheidene spelen, met teekenen, muziek en andere uitspanningen bezig gehouden; daarenboven is er eene kleine boekerij voor hen opengesteld, waarover het opzicht aan één hunner is opgedragen.

Het beheer over dit gesticht is aan zeven Regenten, (waaronder ik mij zelven mag tellen,) opgedragen, alsmede aan den Geneesheer N. P. VISSCHER, die dagelijks de krankzinnigen bezoekt. — In het gesticht woont de Directeur met deszelfs huisvrouw, aan wie het algemeen opzicht is aanvertrouwd, en die gehouden zijn, datgene ten uitvoer te doen brengen, wat door de Regenten en den Geneesheer is bevolen.

Onder al de verbeteringen, welke in de wijze van beheer zijn ingevoerd, verdient echter inzonderheid vermeld te worden, de verdeeling, door de Regenten ingevoerd, waarbij aan ieder een bepaalde tak van beheer is opgedragen. Een der Regenten heeft het opzicht over het gebouw, draagt zorg voor de vertimmeringen en herstellingen, en raadpleegt dienaan-

gaande met den bouwmeester, de bazen en werklie-
den; een tweede voert het beheer der geldmiddelen;
aan een derde is het secretariaat opgedragen; een
vierde heeft het opzicht over de voeding, en draagt
inzonderheid daarvoor zorg, dat de beste en heil-
zaamste waren door de leverantiers voor eenen mati-
gen prijs verstrekt worden; dat de spijzen naar ver-
eischte toebereid worden, enz.; een vijfde bestuurt al
dat gene, wat betrekking heeft tot de kleeding en
ligging, welk beheer van zeer wijden omvang is,
daar de krankzinnigen uit de laagste klasse op kosten
van het gesticht gekleed worden, en deze kleederen,
zooals wij gezien hebben, voor het grootste gedeelte,
door de krankzinnigen zelve vervaardigd en verستeld
worden. Aan den zesden der Regenten is de zorg toe-
vertrouwd, om al datgene, wat tot de werkzaamheden,
oefeningen en uitspanningen behoort, te besturen en
te regelen, zullende het, na hetgeen hier boven is
vermeld, geen betoog behoeven, dat dit gedeelte eene
der gewigtigste zorgen uitmaakt.

De geneeskundige behandeling is aan den Geneesheer
N. P. VISSCHER en aan mij opgedragen, in dier voege,
dat eerstgenoemde de dagelijksche verzorging op zich
neemt, al dat gene, wat de krankzinnigen benoodigd
hebben, voorschrijft; het gebruik der druip-, stort-
of warme baden regelt; aan den Directeur opgeeft en
gelast, om dezen of genen onrustigen krankzinnigen af
te zonderen, of weder te ontslaan; terwijl, bij een spoed
vereischend voorval, de Directeur zoodanige afzondering
of strenger toezigt zelf kan ten uitvoer leggen, onder
verplichting echter, om hiervan naderhand aan den
Geneesheer, met opgave der reden, berigt te doen.

Op zekere bepaalde dagen eindelijk, ben ik gewoon

met den Heer VISSCHER al de krankzinnigen, die onder geneeskundige behandeling zijn, te bezoeken, wanneer wij met onderling goedvinden bepalen, welke geneesmiddelen voor de krankzinnigen voorgeschreven, of welke wijzigingen in de reeds voorgeschrevene moeten aangebragt worden; tevens onderzoekende, welke uitwerking de geneesmiddelen sedert de voorgaande consultatie hebben te weeg gebragt, waarvan wij in eene korte geschiedenis der ziekte aanteekening doen.

Alle veertien dagen vergadert het Collegie van Regenten, waarvan een als Huismeester gedurende twee jaren het Voorzitterschap uitoefent. Alsdan draagt ieder Regent de belangen voor van dat gedeelte des bestuurs, waarover hij gesteld is, en hierover wordt dan gemeenschappelijk beraadslaagd en besloten; bij deze vergaderingen is de Geneesheer VISSCHER altijd tegenwoordig. In dezelve wordt wijders, zoowel door mij, als belast met het algemeen toezigt over de geneeskundige verzorging, als door den Geneesheer VISSCHER, datgene voorgesteld, hetwelk betrekking heeft tot de geneeskundige behandeling, of iets tot verbetering van het lot der krankzinnigen kan toebrengen, of eindelijk opgegeven, welke lijders, als hersteld, het gesticht zouden kunnen verlaten.

De Regenten, met den Geneesheer, doen jaarlijks, ten overstaan van den Heer Burgemeester der stad, rekening en verantwoording van hun geldelijk beheer; het inwendig bestuur daarentegen is geheel aan hen alleen overgelaten. — Als een bewijs van de heilzame gevolgen, welke deze veranderde en verbeterde toestand van het gesticht oplevert, acht ik het niet ongepast, in de navolgende tabel eene opgave

hierbij te voegen van het getal krankzinnigen, die in de laatste vijf jaren, sedert welken tijd het gesticht voornamelijk is verbeterd geworden, genezen zijn, en daarbij eene vergelijking te voegen tusschen den tegenwoordigen toestand van het gesticht met den vroegeren, en met dien van eenige buitenlandsche ziekenhuizen.

Aangaande dien vroegeren toestand van ons gesticht moet echter opgemerkt worden, dat het getal krankzinnigen, die jaarlijks opgenomen en hersteld zijnde, ontslagen werden, zoo gering was, dat er geene vergelijking tusschen hen, en die der overige gestichten, in de tabel vermeld, kan gemaakt worden. Dikwerf toch werd er gedurende een jaar slechts één krankzinnige opgenomen, of één hersteld ontslagen, hetgeen alzoo tot eene geheel onjuiste evenredigheid zou leiden; waarom ik van het getal krankzinnigen, die jaarlijks op den eersten Januarij in het gesticht gedurende dertig jaren, van 1800 tot 1830, aanwezig waren, het middengetal, gelijkstaande aan 24, heb genomen; 36 lijdens hebben gedurende dien tijd hersteld het gesticht verlaten, dus jaarlijks 1,2. De verhouding staat alzoo als 24 tot 1,2. In de laatste vijf jaren was het gemiddeld getal der aanwezige krankzinnigen 55,4; het getal der herstelden 17,6; de verhouding dus als 55,4: 17,6 of 554:176; welke verhouding tot 24 herleid staat, als 24 tot 7,6, de eerstvermelde echter was als 24 tot 1,2, waaruit volgt, dat het getal der herstelde krankzinnigen, gedurende de dertig eerste jaren van deze eeuw, staat tot het getal der herstelden in de vijf laatste jaren, als 1,2 tot 7,6, of 12:76, of 3:19.

ONDERSCHEIDENE ZIEKENHUIZEN.	JAREN VAN- TOT-	GETAL DER OPGENOMENE KRANKZINNIGEN.			HERSTELDEN.			EVENREDIGHEID TUSSCHEN HET GETAL DER HERSTELDEN EN DER OPGENOMENEN.
		Man- nen.	Vrou- wen.	Geheel bedrag	Man- nen.	Vrou- wen.	Geheel bedrag	
Krankzinnigenhuis te Utrecht.	1832-1833	17	5	22	9	1	10	0,45 = 1 : 2,2
	1833-1834	32	12	44	14	—	14	0,31 = 1 : 3,1
	1834-1835	26	15	41	16	2	18	0,44 = 1 : 2,3
	1835-1836	32	21	53	15	5	20	0,38 = 1 : 2,5
	1836-1837	35	22	57	20	6	26	0,46 = 1 : 2,2
	1832-1837	142	75	217	74	14	88	0,41 = 1 : 2,4
Bicêtre en La Salpêtrière. Charenton..... De ongeneeslijken uit- gezonderd..... Rouaan.....	1825-1828	1085	1488	2573	376	505	881	0,30 = 1 : 2,9
	1828-1831	1093	1458	2551	392	492	884	0,35 = 1 : 2,9
	1831-1834	1311	1926	3237	338	624	962	0,30 = 1 : 3,4 (a)
	1826-1829	366	253	619	119	90	209	0,34 = 1 : 3,0 (b)
	— — —	—	—	487	—	—	209	0,43 = 1 : 2,3
Siegburg..... De ongeneeslijken uit- gezonderd..... La Charité te Berlijn.. De aan toevallen lij- dende uitgezonderd.. Zonnenstein bij Dres- den.....	1833-1835	139	126	265	32	40	72	0,27 = 1 : 3,7 (c)
	1825-1834	404	226	630	105	70	175	0,28 = 1 : 3,6
	— — —	—	—	433	—	—	175	0,40 = 1 : 2,5 (d)
	1806-1819	—	—	1980	—	—	811	0,41 = 1 : 2,4
	— — —	—	—	1728	—	—	811	0,47 = 1 : 2,1 (e)
Aversa in Italië..... Bethlem in Engeland.. Glasgow in Schotland.	1818-1828	—	—	205	—	—	75	0,37 = 1 : 2,7 (f)
	1814-1824	—	—	1725	—	—	575	0,33 = 1 : 3,0 (g)
	1799-1815	—	—	4830	—	—	1884	0,39 = 1 : 2,6
	1817-1819	—	—	364	—	—	195	0,54 = 1 : 1,9 (h)
	1814-1823	417	309	726	180	122	302	0,42 = 1 : 2,4 (i)

(a) *Compte rendu sur le service des Aliénés pendant l'intervalle de 1825 à 1833*, door Dr. DESPORTES. Parijs, 1835. Tabel VI. p. 13. (b) *Annal. d'Hygiène publique*, 1e Deel bladz. 131 en volgg. (c) *Notice statistique sur l'Asyle départemental des Aliénés établi à Rouen*, door M. L. DE BOUTTEVILLE. Rouaan, 1835. bladz. 22. (d) *Ueber die Anlegung und Einrichtung von Irren Heilanstalten etc.*, door M. JACOBI. Berlijn, 1834. bl. 449. (e) HORN, *öffentliche Rechenschaft etc.*, Berlijn, 1818. bl. 315. (f) G. A. E. NOSTITS und JÄNGKENDORF, *Beschreibung der Königl. Sachs. Heil- und Verpflegungsanstalt*. Dresden 1829. 1 Th. 2 Abth. pag. 175. Deze latere opgaaf heeft de Schrijver mij verzocht in de plaats der vorige te stellen. (g) FRIEDREICH, *Magazin für Seelenkunde*, 10^e Stuk, bladz. 60. (h) FRIEDREICH, *Magazin*, t. a. p. bl. 71. (i) FRIEDREICH, *Magazin*, t. a. p. bl. 75.

In deze Tabel is slechts acht geslagen op hen, die jaarlijks worden opgenomen, en niet op de krankzinnigen, die bij den aanvang van het jaar in de ziekenhuizen aanwezig waren. Daar toch in de onderscheidene gestichten, het getal der ongeneeslijken, die sedert geruimen tijd daarin waren verbleven, zeer verschilde, zoo wordt, bijaldien men dit getal niet aftrok, alle vergelijking onzeker, iets hetwelk voornamelijk geldt omtrent de groote ziekenhuizen, zoo als Bicêtre en la Salpêtrière.

Wijders moet men opmerken, dat onder hen, die gedurende de vijf laatste jaren, hersteld ons gesticht hebben verlaten, niet diegenen geteld zijn, die, min of meer gebeterd, doch niet volkomen genezen, aan hunne betrekkingen zijn teruggegeven; wier getal acht bedroeg, waaronder een, die aanmerkelijk gebeterd, naderhand zonder eenige hulp van anderen, geheel en al is hersteld.

Dat ons ziekenhuis, na deszelfs verbetering, met vele buitenlandsche gestichten eervol kan vergeleken worden, blijkt ook inzonderheid daaruit, dat ik, in mijne berekening, de ongeneeslijken, waarvan gedurende de vijf laatste jaren niet weinigen in het gesticht opgenomen zijn, niet heb uitgesloten, zoodat onder het getal van 217 begrepen zijn alle onnozelen, wezenloozen, en met vallende ziekte of andere ingewortelde kwalen behepte lijders: een punt, hetwelk vooral niet uit het oog moet verloren worden. Daaraan toch moet worden toegeschreven, dat het getal der herstelde krankzinnigen in de onderscheidene ziekenhuizen zoo zeer verschilt. Zoo zijn onder het getal der krankzinnigen in Bicêtre en la Salpêtrière, aan welke geneeskundige hulp toegediend wordt, ook be-

grepen de onnozelen en met vallende ziekte behepte lijders (*), doch zijn daarvan uitgesloten de ongeneeslijken, die gedurende die jaren waren opgenomen, en een getal uitmaakten van 950 gedurende de eerste reeks van 1825 tot 1828; van 960 gedurende de tweede en derde reeks; van welke 13 uit het eerste, 12 uit het tweede, en 11 uit het derde tijdvak hersteld zijn. Wanneer men nu deze voegt bij het vroeger opgegeven getal, zoo zal de verhouding zijn tusschen hen, die opgenomen, en hen die genezen zijn, 0,25 voor de eerste en tweede, en 0,23 voor de derde reeks. Neemt men daarentegen alleen de krankzinnigen, en sluit men daarvan uit de lijders aan vallende ziekte, en onnozelen (†), zoo zal de verhouding in de eerste reeks zijn als $2240 : 883 = 0,39$; in de tweede als $2274 : 877 = 0,39$; in de derde als $2919 : 936 = 0,32$, welk getal nog niet evenaart de verhouding tusschen het getal herstelden in ons gesticht, welke, daaronder begrepen de ongeneeslijken, bedroeg 0,41.

Te *Charenton* worden vele krijgslieden opgenomen, wier krankzinnigheid nog in het begin en snel aflopende schijnt geweest te zijn, zoodat van 206 krijgslieden 102 zijn genezen (§), waaruit een ieder ligtelijk zal kunnen opmaken, hoeveel dit tot de algemeene slotsom van het getal herstelden moest bijdragen; in ons gesticht zijn ook eenige krijgslieden opgenomen, doch zeer velen waren reeds ongeneeslijk geworden.

De Heer FERRUS (***) merkt op, dat het getal der herstelden in het ziekenhuis te *Charenton*, door ESQUIROL

(*) Men zie *Compte rendu* in de Tabel I vergeleken met Tab. VI.

(†) Men zie *Compte rendu* enz., Tabel I. (§) *Annales d'Hygiène*, l. c. bl. 132. (***) G. FERRUS *des Aliénés, considération sur l'état des Maisons* enz. Parijs, 1832. bl. 154, 158.

opgegeven, en door mij in de Tabel opgenomen, onjuist is; dat men namelijk, bij het getal van 619 krankzinnigen, die gedurende drie jaren opgenomen zijn, nog een getal van 492 moet voegen, die in den aanvang van het jaar 1826 aanwezig waren, en waarvan zeer velen naderhand hersteld zijn; zoo dat door deze bijvoeging de verhouding zoude zijn als $1111 : 209 = 0,19 = 1 : 5,3$; welke verhouding, bijaldien wij dezelve op ons gesticht toepassen, almede geene nadeelige uitkomst zal geven. In ons gesticht toch waren, op den eersten Januarij 1832, aanwezig 14 mannen en 61 vrouwen, bijna alle ongeneeslijk, zoodat, wanneer deze bij het vroeger opgegeven getal zijn gevoegd, de verhouding zal zijn, als $247 : 88 = 0,36 = 1 : 2,8$; welke nog overtreft, die van het getal der herstelden, hierboven door mij van het ziekenhuis te *Charenton* opgegeven, zijnde $0,34 = 1 : 3,0$, in welke opgave de krankzinnigen, bij den aanvang van 1826 aanwezig, niet begrepen zijn.

In het krankzinnigenhuis *la Charité* te *Berlijn*, worden zeer zeldzaam ongeneeslijken toegelaten (*). Zij, die aanwezig mogten zijn, worden teruggezonden, in dier voege, dat, van het jaar 1806 tot het jaar 1819, niet minder dan 742 ongeneeslijken uit dat gesticht zijn teruggezonden (†), om welke reden de berekening het meest voor pas ontstane ziekten geldende is, en is derzelver voordeelige uitkomst zeer gemakkelijk te verklaren.

In *Italiën* kunnen, volgens getuigenis van FUCHS (§), vele krankzinnigen gemakkelijk worden genezen, dewijl de krankzinnigheid aldaar veelal ontstaat uit eene

(*) HORN, *Oeffentlich. Rechenschaft*, bl. 209. (†) HORN, t. a. p. bl. 209 en volg. (§) FRIEDREICH, *Magazin*, Stuk X. bl. 83.

soort van melaatschheid, welke slechts zelden ongeneeslijk is; ik durf echter niet verzekeren, of dit ook op Aversa toepasselijk zij.

In *Bethlem* eindelijk worden geene ongeneeslijken opgenomen, ja zelfs de krankzinnigen, wier ziekte ouder dan één jaar is, niet toegelaten, waarom in *Bethlem* geene ingewortelde ziektegevallen, of van den aanvang af ongeneeslijken gevonden worden. Wijders worden de krankzinnigen, die gedurende één jaar in dit gesticht vertoefd hebben, weggezonden (*), zoodat het mij zeer verwondert, dat het getal der herstelden, bij zulke bepalingen, niet grooter is.

Hoogst zeldzaam zijn, die ons ziekenhuis hersteld verlaten hebben, weder ingestort, zoodat, gedurende de vijf laatste jaren, slechts vijf andermaal door dezelfde ziekte aangetast zijn; de verhouding dus tusschen deze en degenen, welke opgenomen zijn, is gedurende dit tijdvak, als $5 : 217 = 1 : 43$. In Bicêtre en la Salpêtrière is dezelve als $1 : 15$ (†). Dit onderscheid zal echter veel grooter zijn, indien men, zooals naar mijn inzien moet gedaan worden, de verhouding berekent tusschen het getal der weder ingestorten en dat der herstelden, als wanneer dezelve in ons gesticht geweest is als $5 : 88 = 1 : 17,6$, in Bicêtre en la Salpêtrière, als $739 : 2763 = 1 : 3,7$ (§), welk getal verbazend groot is, daar alzoo van de vier herstelden nagenoeg één weder ingestort is.

Wat het getal der overledenen betreft, is het onderscheid in ons gesticht, tusschen de vijf laatste, en

(*) FRIEDREICH, *Magazin*, t. a. p. bl. 71. (†) *Compte rendu*, Tab. IX, en bladz. 10. (§) Onder deze berekening zijn ook begrepen 36 herstelden, die uit de ongeneeslijken zijn hersteld, en niet in de Tabel, waarbij de ongeneeslijken uitgesloten zijn, opgesomd werden.

de dertig eerste jaren dezer eeuw, vrij aanmerkelijk, niet zoo zeer uit hoofde van het groot getal der overledenen, als wel omdat, wegens het gering getal dergenen die hersteld het gesticht verlieten, de verhouding tusschen de overledenen en de herstelden grooter is, ja zelfs het getal der herstelden overtreft. Gedurende laatstgenoemd tijdvak toch zijn er overleden 52, hersteld 36. Op den eersten Januarij 1800 waren er aanwezig 21 krankzinnigen, in dertig jaren zijn er bijgekomen 126, zoodat de verhouding tusschen het getal der overledenen en dat der aanwezigen is, als $52 : 147 = 0,35 = 1 : 2,8$. Daarentegen is dezelfde verhouding in de laatste vijf jaren geweest, als $43 : 247 = 0,17 = 1 : 5,7$, hetgeen bijna gelijk staat met de verhouding voor Bicêtre en la Salpêtrière opgegeven, alwaar dezelfde in de eerste reeks stond tot $0,18 = 1 : 5,6$; in de tweede tot $0,16 = 1 : 6,0$; en de derde tot $0,13 = 1 : 7,5$ (*). In Charenton was zulks als $221 : 1111 = 0,20 = 1 : 5,0$ (†). Men zie wijders meerdere vergelijkingen omtrent dit punt bij GUISLAIN, *traité sur l'aliénation mentale*, 2e deel, bl. 212, volg.

Ten slotte merk ik nog aan, dat in ons gesticht het getal der mannen dat der vrouwen overtreft; hetgeen gedeeltelijk daaraan kan worden toegeschreven, dat vele krijgslieden in ons huis opgenomen worden. Intusschen is het getal dezer laatsten niet zoo groot, dat daaruit alleen dit onderscheid tusschen de beide geslachten zoude kunnen verklaard worden; het getal toch der mannen in elk der drie door mij opgegevene

(*) *Compte rendu*, Tabel VI: verschillend is de evenredigheid in de 1ste Tabel, waarin al de overledenen zijn opgesomd, als wanneer de evenredigheid is, als $5851 : 1246 = 0,21 = 1 : 4,7$. (†) *Ann. d'Hygiène publ.* l. c. bl. 137 volg.

klassen was grooter, als dat der vrouwen, zooals ook in de eerste dertig jaren dezer eeuw, niettegenstaande in zeer vele buitenlandsche ziekenhuizen, en ook te *Amsterdam*, het tegenovergestelde wordt waargenomen. Over de oorzaken hiervan handelen breedvoerig EsQUIROL (*) en FUCHS (†).

(15) Ofschoon het hoogst moeilijk is, met juistheid het getal der krankzinnigen in ons Vaderland te bepalen, kan men echter hetzelfde eenigzins begrooten uit een onderzoek, op openbaar gezag bevolen, waaruit is gebleken, dat het getal der krankzinnigen in verhouding tot dat der ingezetenen op den eersten Januarij 1825, in ons vaderland geweest is als volgt (§):

PROVINCIE.	GETAL KRANKZIN- NIGEN.	GETAL INGEZETENEN.	EVENREDIGHEID TUSSCHEN HET GE- TAL DER KRANK- ZINNIGEN EN DER INGEZETENEN.
Noord Brabant..	270	324,071	1 : 1200
Gelderland.....	177	282,272	1 : 1594
Noord Holland...	316	391,187	1 : 1238
Zuid Holland....	364	435,167	1 : 1196
Zeeland.....	130	129,715	1 : 998
Utrecht.....	113	117,743	1 : 1042
Vriesland.....	74	202,687	1 : 2739
Overijssel.....	179	160,991	1 : 899
Groningen.....	173	156,093	1 : 902
Drenthe.....	32	53,868	1 : 1683
Geheel.....	1828	2,253,794	1 : 1233

(*) *Ann. d'Hygiène publ.* l. c. bl. 107 volg. (†) FRIEDREICH, *Magazin*, l. c. bl. 95. (§) FRIEDREICH, *Magazin*, 1830, 3de Stuk, bl. 148.

In *Amsterdam* is de verhouding tusschen het getal der krankzinnigen en dat der inwoners voorzeker niet minder dan als $1 = 1000$. Vermits echter het getal krankzinnigen in de steden grooter is dan ten platte lande, zal de hierboven opgegevene verhouding niet ver van de waarheid afwijken. Fuchs besluit uit eene vergelijking tusschen de onderscheidene volken, dat de verhouding tusschen het getal der krankzinnigen en dat der bevolking in het algemeen is, als $1 : 900$ (*). Waaraan echter het groote onderscheid tusschen eenige Provinciën, zooals bij v. tusschen *Vriesland* en *Overijssel*, moet worden toegeschreven, betuig ik niet te kunnen verklaren, indien namelijk de telling overal even naauwkeurig is ten uitvoer gebragt. Ik ben zelf naderhand in de gelegenheid gesteld geweest, om deze tellingtafels te kunnen vergelijken, en heb mij toen overtuigd, dat er geene fouten in de tafel, door FRIEDREICH medegedeeld, zijn ingeslopen.

Daar voor het overige in ons krankzinnigenhuis niet meer dan 100 krankzinnigen kunnen worden opgenomen, zoo blijkt daaruit genoegzaam, dat hetzelfde op verre na, niet toereikend is.

(16) Dat deze hoop en verwachting niet geheel en al ijdel zoude zijn, vermeende ik met eenigen grond te kunnen vertrouwen; het was mij namelijk niet onbekend, dat onze geëerbiedigde Koning, door menschenliefde bezielde, sedert lang bedacht was geweest, om aanmerkelijke verbeteringen in het lot der krankzinnigen te bewerkstelligen, doch ten gevolge van den heilloozen Belgischen opstand, in de uitvoering daarvan was verhinderd geworden. Intusschen heb ik, korten tijd

(*) FRIEDREICH, *Magazin*, X Stuk. bl. 90.

nadat deze redevoering was uitgesproken, met groote blijdschap deze mijne hoop bevestigd gezien, daar het Hoogstdenzelfen behaagd heeft, aan mij de taak op te dragen, om een voorstel in te dienen, over de beste wijze en middelen, welke tot verbetering en leniging van het ongelukkig lot der krankzinnigen in ons vaderland, zouden kunnen worden aangewend.

A A N H A N G S E L.

Het zij mij vergund, hier ter plaatse een' brief van BOERHAAVE mede te deelen, mij vroeger door den Heer PH. THEMME, Med. Doctor te *Amsterdam*, geschonken. Dezelve is geschreven aan den Heer W. ROËLL, toen ter tijd Hoogleeraar in de Ontleedkunde te *Amsterdam*, en handelt over een geval van zwaarmoedigheid, hetwelk, zooals mij voorkomt, van hysterischen oorsprong was. Uit dezen brief blijkt, dat BOERHAAVE, terwijl hij de ziekte trachtte te genezen, die naar zijn vermoeden zich bij de zwaarmoedigheid voegde, nog niet geheel en al het verband had ingezien tusschen de kwaal van het gemoed en de ziekelijke verschijnselen. Hij beveelt echter een zacht geneeskundig bestuur aan, en verwaarloost de psychische kuur niet. Zoo iemand zich soms verwondert, bij hem zulke zamen- gestelde voorschriften te vinden, herinnere hij zich dat zoodanige toen ter tijde meest gebruikelijk waren.

De brief is van dezen inhoud:

GULIELMO ROËLLIO

H. BOERHAAVE.

Re omni rite perpensa collegi malum, cui obnoxia languet lectissima domina, ex animi potissimum moerore et

perturbationibus, pendere, atque causam harum quum ars nostra vix attingat, haud multum subsidii adferat medicina. Id vero, quod simul adest minus bonae conditionis circa vasa uterina medelam quidem, mea sane sententia, admittet. Meditatus commendare ausim, ut simulac jam desinet repurgatio menstrua, hauriat tribus diebus, successivis, quotidie, mane, jejuna potionem purgantem A, integram, una vice. Vesperi autem ejus diei bibat liquorem B. uno haustu. — Hisce quoque diebus proderit parcior victus, frigoris evitatio, sedatus motus, animi tranquillitas, vesperi pedum balneum per semihorii spatium. Hisce peractis, consulo, sumat ter quotidie quinque simul catapotia C. superbibendo semper unciam unam de vino medicato D. Id opportunum erit facere hora ante jentacula, prandium, coenam.

Interea loci fugiat largum nimis potus aquosi usum — Corpus exercitatione crebra moveat, atque abdomen imprimis mane, et vesperi, perfricandum curet pannis asperiusculis, calidis, siccis, ad eam praecipue ventris plagam, qua tumor ille assurgit, quo commode dissipari sensim queat. Atque ea quidem si, hac lege peracta, bene cesserint: tum medio Julii mensis aquas Spadanas potas curationem in sanationem ducturas auguror: Si modo intempestiva impraegnatio haud intercesserit, hancque ita methodum ultra vetuerit; sique vita etiam et animus, sic regi forte queat, ut affectibus majoribus liber, pacate degat. Id ubi sapienti monitu felix impetras, Hippocratis eris voce Medicus philosophus Deo similis! sed ardua, quae pulchra. Vale Leidae 17 $\frac{2}{3}$ 33.

ιητρος γαρ φιλοσοφος, ισοθρεος

De decenti habitu Cap 3. (§ 5.)

A.

℞ Lap. Cancror. gr. VIII.
 Lap. Haematit. gr. III.
 Myrobalan. Citrin. gr. VII.
 Rhei. gr. IX.
 Sacchari perlati gr. VI.
 Scammon. lectissimi gr. VII.
 Syrup. Cichor. c. Rh. dr. V.
 diu, accurate, contritis in mortario vitreo,
 vitreo postillo, admisce.
 Aq: Stillatit. Melissae Unc. II.

B.

℞ Aq: Stillatit Cortic. aurant
 — — — Cinnamom.
 — — — Meliss. â Ung. β.
 Sp. Sulph. p. Camp. gtt. III.
 — vitae Matthioli dr. I.
 Syrup. violacei dr. II.
 m. f. haustulus.

C.

℞ Catechu optimi dr. β.
 Lap. haemat gr. XV.
 Mastiches gr. X.
 Olibani.
 Rhei.
 Sarcocoll. gumm. â. dr. β.
 Ol. Stillatit. Ciaoi. gtt. LV.
 m. f. pilulae, singulae gran. III.

D.

R_o Cort. Optimi Capparid

— — Cinnamom.

— — Tamarisc.

Cort. Optimi Peruviani à dr. VI.

— — granator. dr. III.

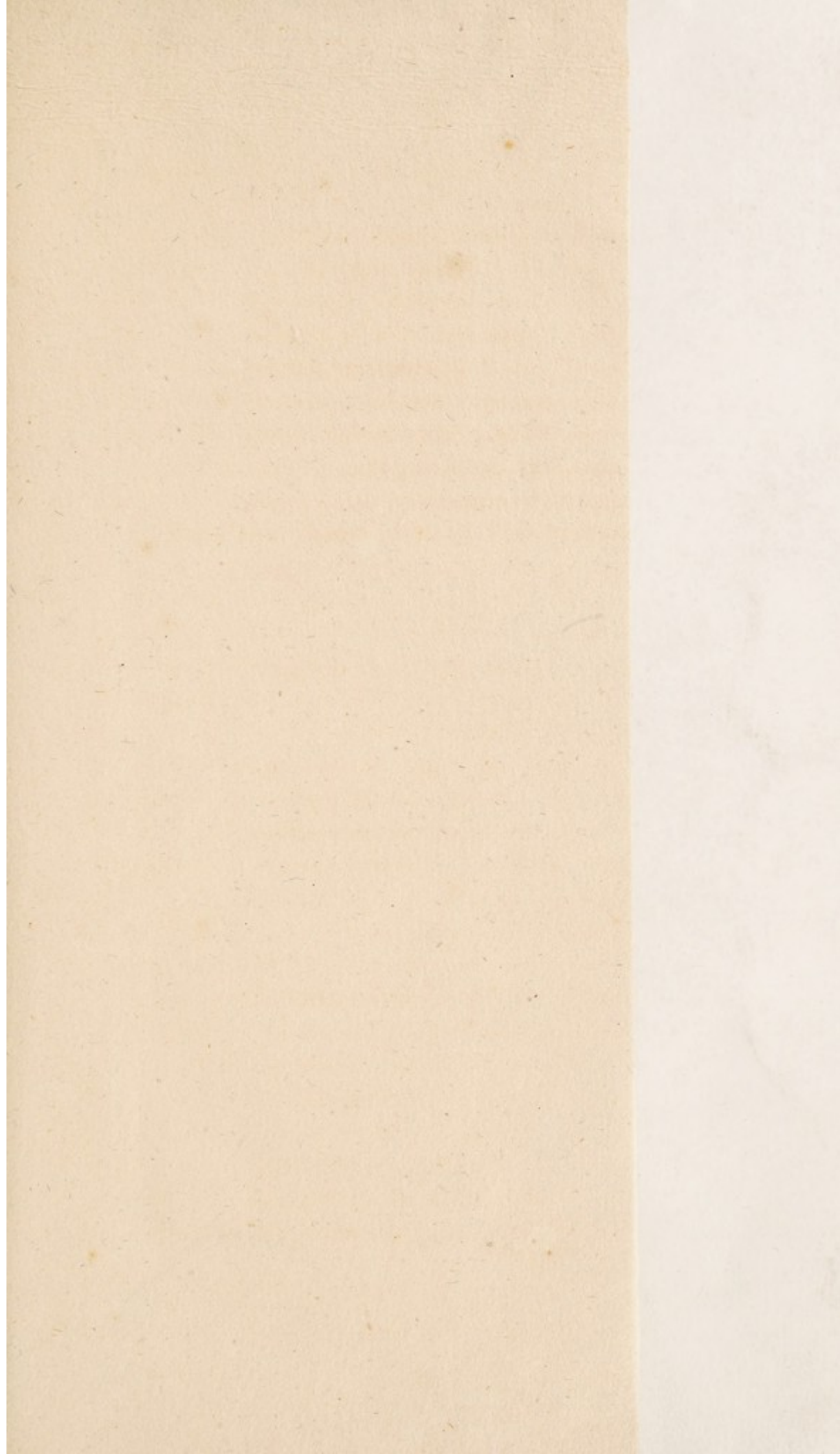
Flor. granator. pug. β .

Lign. Santal. rubr. dr. V.

Rad. Oxylapathi dr. IV.

m. p. unde cum vini

Rhenani ℥ IV. F. L. A. vinum medicatum.

Bij den *Uitgever* dezès is mede in het licht
verschenen :

J. L. C. SCHROEDER v. D. KOLK, Voorlezing over het
verschil tusschen doode natuurkrachten, levens-
krachten en ziel. *Tweede en verbeterde Uitgave..* f 0.80.

A. C. G. SUERMAN, de Cholerae Asiaticae itinere per
Belgium Septentrionale, A°. 1832—34. tabulis sta-
tisticis et geographicis illustrato..... » 3.80.

G. VROLIK, Mémoires sur quelques snjets interessans
d'Anatomie et de Physiologie; traduits du Hollan-
dais par Mr. FALLOT, avec 13 planches » 3.—.

VAN COOTH, de Diatribe in diæticam Veterum.... » 2.50.

KUHN, Proeve eener *Antropochemie*, bevattende een
overzicht van de bestanddeelen en scheikundige ver-
rigtingen des menschelijken ligchaams; nit het Hoog-
duitsch, door A. S. MULDER, *Math. Mag. Phil. Nat.*
Doctor; met eene Voorrede van C. MULDER, *Hoog-*
leeraar te Franeker..... » 2.10.

ZIMMERMAN, over de Ondervinding in de Geneeskunde;
nit het Hoogduitsch, door A. POTGIETER, *Heel- en*
Verloskundige te Leiden. 2 Deelen in Carton.... » 3.90.